

Σχέση του δικαιώματος δικαστικής ακροάσεως με άλλες δικονομικές αρχές

Της κ. **Ανδρ. ΜΑΡΚΑΝΤΩΝΑΤΟΥ - ΣΚΑΛΤΣΑ**

Επικ. Καθηγ. Παντείου Πανεπ. Κ.Π.Ε.

I. Η αξίωση για την παροχή δικαστικής προστασίας ειδικότερα, άρθρ. 20 παρ. 1 Συντ/τος

Η παροχή δικαστικής προστασίας¹ ως συνταγματικώς κατοχυρωμένο δικαίωμα θεμελιώνεται στο άρθρο 20 παρ. 1 του Συντάγματος, επικουρούμενο με βάση τον χαρακτήρα της ελληνικής έννομης τάξεως ως κράτος Δικαίου, και με βάση τις αντίστοιχες συγκεκριμένες διατάξεις των διεθνών συνθηκών, τις οποίες έχει επικυρώσει η Ελλάδα. Ιδίως με την διάταξη του άρθρου 6 παρ. 1 Ευρ. ΣΔΑ αυτή παρέχεται σε κάθε πρόσωπο φυσικό ή νομικό, ημεδαπό ή αλλοδαπό από πλευράς Εθνικών Δικαστηρίων εκείνου του κράτους, στα οποία προσφεύγει το συγκεκριμένο πρόσωπο και υποβάλλει το αίτημα, για παροχή δικαστικής προστασίας. Επίσης, προβλέπεται από το άρθρο 6 της Συμβάσεως της Ρώμης, που αξιώνει απονομή δικαιοσύνης από τον νόμο δικαστή, ο οποίος καλείται να δικάσει δίκαια και αμερόληπτα².

Σχετικά με το ερώτημα αν το άρθρο 20 παρ. 1 κατοχυρώνει ένα δικαίωμα ή μόνο μία κατευθυντήρια αρχή, η κρατούσα άποψη είναι, ότι «η διάταξη του άρθρου 20 παρ.1 Συντ. δεν παρέχει μόνο ένα αντικειμενικό κανόνα δικαίου, μία θεμελιώδη δικονομική αρχή, μία θεσμική επιταγή εις όφελος της αντικειμενικής δικαιοσύνης εν γένει ή της χρηστής διοικήσεως, αλλά θεμελιώνει έννομη αξίωση του ατόμου, στο επίπεδο μάλιστα του συνταγματικώς κατοχυρωμένου ατομικού δικαιώματος, όπως δείχνει και η θέση του άρθρου 20 στο δεύτερο μέρος του Συντάγματος υπό τον τίτλο «Ατομικά και κοινωνικά δικαιώματα»³.

1. *Ιων. Κονιάδης: Το δικαίωμα προς παροχήν εννόμου προστασίας υπό δικαστηρίου, ΕΕΝ 36 (1969), σελ. 39. Κ. Μπέπ: Τα συνταγματικά θεμέλια της δικαστικής προστασίας. Αφιέρωμα εις Γ. Οικονομόπουλο, 1981, σελ. 195. Γ. Οικονομόπουλου: Έννοια και έκταση του συνταγματικού δικαιώματος δικαστικής ακροάσεως και προστασίας, Δίκη, (1979) σελ. 6. Ν. Κλαμαρή: Το δικαίωμα δικαστικής προστασίας κατά το άρθρο 20 παρ. 1 Σ. 1975. W. Schmitt Glaeser: Η παροχή εννόμου προστασίας από τα Δικαστήρια κατά το γερμ. Σ. σε σύγκριση με το Ελλ. Σ. Το Σ. (1981), σελ. 547. Πρ. Δαγτόγλου: Ατομικά δικαιώματα, τόμ. Β' (1991), σελ. 202.*

2. *Ε. Κρουσταλλάκης: Δ. 1982, 623-625. Του ίδιου: ΕΛΛ Δ/νη, 1986, σελ. 601. Η Σύμβαση, που αποτελεί ισχύον και στην Ελλάδα δίκαιο, με προβάδισμα μάλιστα έναντι των διατάξεων του κοινού δικαίου άρθρ. 28 Σ. κυρώθηκε στην χώρα μας για πρώτη φορά με το Ν.2329/1953 και κυρώθηκε ξανά με το Ν.53/1974. Αναλυτικά για την σύμβαση: Ν. Κλαμαρή: Το δικαίωμα δικαστικής προστασίας, σελ. 97 επ. Πρ. Παυλόπουλου: Η αίτηση ακυρώσεως, σελ. 14.*

3. *Π. Δαγτόγλου: Διοικητικό Δικονομικό Δίκαιο, α', Αθήνα, 1985 σελ. 40. Β. Κυπραίου: Το δικαίωμα δικαστικής ακροάσεως, και προστασίας είναι υποκειμενικό δικαίωμα/ή απλή κατευθυντήρια γραμμή, Δίκη 11, 1980, σελ. 712.*

Η ύπαρξη του ιδίου δικαιώματος δικαστικής προστασίας και η αναγνώρισή του στα πρόσωπα με την μορφή ενός ατομικού συνταγματικού δικαιώματος γίνεται δεκτή και κατ' εφαρμογή του άρθρου 6 παρ.1 της Ευρωπαϊκής Συμβάσεως για την προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και των θεμελιωδών ελευθεριών, τόσο από την νομολογία του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων⁴, όσο και από την θεωρία.

Η κατοχύρωση του δικαιώματος παροχής «εννόμου προστασίας» από τα Δικαστήρια δεν σημαίνει, ότι το Σύνταγμα εγγυάται την ευνοϊκή απόφαση του Δικαστηρίου, αλλά μόνο την ελεύθερη πρόσβαση σ' αυτό⁵.

Υποστηρίζεται,⁶ ότι με τις διατάξεις του άρθρου 119 Σ. 68 (αντίστοιχο άρθρο 20 παρ.1 Σ.75) παρέχεται στον καθένα εξουσία δημοσίας φύσεως να ζητήσει δικαστική προστασία από το κράτος μέσω των δικαιοδοτικών του οργάνων. Η αξίωση αυτή δεν έχει ως αντικείμενο την έκδοση ευνοϊκής αποφάσεως, αλλά αφορά στην υποχρέωση των δικαιοδοτικών οργάνων της πολιτείας να αποφαίνονται, αν είναι παραδεκτό το αίτημα του διαδίκου, το οποίο οριοθετείται από τις διαδικαστικές προϋποθέσεις της δίκης⁷ «δεν είναι δε καθόλου βέβαιο, ότι ο κάθε ενάγων θα δικαιωθεί δικαστικώς». Η τυχόν απόρριψη της αγωγής του δεν αποτελεί προσβολή της αξιώσεως, που του δίδει το πρώτο σκέλος του άρθρου 119 Σ. 1986 (αντίστοιχο του άρθρο 20 παρ. 1 Σ. 75)⁸.

Δεν έχει δηλαδή να κάνει με το άρθρο 20 αν η απόφαση στην ουσία θα είναι απορριπτική ή καταφατική, γιατί αυτό εξαρτάται από την συνδρομή ή μη των ουσιαστικών προϋποθέσεων για την γέννηση του επιδίκου δικαιώματος, οι οποίες δεν ορίζονται από το Σύνταγμα, αλλά από τον κοινό νομοθέτη.

Η υποχρέωση του Δικαστηρίου να εξετάσει το παραδεκτό της αιτήσεως και ν' αποφανθεί σχετικά, βλέποντάς το από την πλευρά του διαδίκου, χαρακτηρίζεται ως δικαίωμα του καθενός να ζητήσει την έκδοση αποφάσεως στην ουσία, το οποίο είτε κρίνεται, ότι ισχύει στην συγκεκριμένη περίπτωση, αν η αίτηση ασκείται παραδεκτά, είτε, ότι δεν ισχύει και τότε η αίτηση απορρίπτεται ως απαράδεκτη.

Στο πλαίσιο της διαγνωστικής δίκης εμφανίζεται η προστασία του άρθρ. 20 παρ.1 με τη μορφή της δημόσιας αξιώσεως για την έκδοση αποφάσεως στην ουσία. Πέρα από κάθε αμφιβολία, επίσης, η αξίωση για την επίλυση της διαφοράς με την έκδοση αποφάσεως, αποτελεί το αναγκαίο συμπλήρωμα της πρόσβασης στην δικαιοσύνη και εμπεριέχεται στην συνταγματική επιταγή του άρθρου 20 παρ.1α.

Διάνοιξη της δικαστικής οδού, δίχως απάντηση στην αίτηση δικαστικής προστασίας με την έκδοση αποφάσεως θα ματαίωνε το σκοπό της συνταγματικής διατάξεως⁹. Ο Συνταγματικός νομοθέτης έμμεσα μόνο μπορεί να διασφαλίσει την αντικειμενικά ορθή απόφαση με την ύπαρξη τυπικά χρηστής διαδικασίας. Π.χ. οι εγγυήσεις, όπως η αξίωση της δικαστικής

4. Απόφαση Ευρώ. ΔΑΔ 17/1/1970 στην υπόθεση *Delcourt Publications de la Cour Europeenne des Droits de l' Homme, Serie, Affaire Delcourt, Arret du 17 Janvier 1970, Strasbourg 1970, παρ. 2511, 1415, σελ. 1*. Απόφαση της 21/2/1975 στην υπόθεση *Golder Publications de la Cour Europeenne des Droits de l' HOMME, Serie A, vol 18 (Strasbourg) 1975, σελ. 17, 18 αριθμ. 35*.

5. Π. Δαγτόγλου: *Διοικ. Δικ. Δίκαιο*, σελ. 40.

6. Γ. Μπισόπουλου: *Πολιτική Δικονομία*, σελ. 76-77.

7. Κ. Μπέπ: *Τα συνταγματικά θεμέλια της δικαστικής προστασίας*, στον τμ. τόμο Ε. Μιχελάκη, σελ. 202.

8. Κ. Μπέπ: *Πολ. Δ.*, σελ. 660.

9. Χαρακτηριστική πρόταση της Ενώσεως Ελλήνων Δικονομολόγων στο σχέδιο του Συνι/τος για το άρθρο 20 2 Σ/1952/1974, Δ. 1975, σελ. 113 (καθιερώνει το δικαίωμα του πολίτη να ακουσθεί από τον Δικαστή με την έννοια της αντίστοιχης υποχρεώσεως του Δικαστή να εκδώσει απόφαση).

ακροάσεως και η υποχρέωση αιτιολογίας, προδιαγράφουν την χρηστή διεξαγωγή της δίκης, όχι όμως την αίσια έκβασή της. Η σύγχρονη νομική αντίληψη απαιτεί ποιοτική αναβαθμισμένη απονομή της δικαιοσύνης¹⁰. Η δικαστική προστασία τότε μόνο εκπληρώνει τον σκοπό της συνταγματικής της εγγυήσεως, όταν είναι πλήρης και αποτελεσματική. Ο ρυθμός διεξαγωγής της δίκης πρέπει να είναι τέτοιος, ώστε να μη παραβλέπονται οι συνταγματικές εγγυήσεις που την περιβάλλουν¹¹.

Σήμερα η αντίληψη, ότι κάθε διάδικος είναι υποκείμενο και όχι αντικείμενο της διαδικασίας κάθε κλάδου διαδικασίας, αποτελεί κοινό τόπο. Αξίες όπως η ακρόαση του διαδίκου, αιτιολογίας των αποφάσεων δημοσιότητας των συνεδριάσεων διεκδικούν καθολική εφαρμογή και συνθέτουν την έννοια της χρηστής διεξαγωγής της δίκης.

Τίθεται το ερώτημα αν ο συνταγματικός νομοθέτης εγγυάται όχι μόνο τη διάγνωση της διαφοράς, αλλά και την προσωρινή ρύθμισή της, την υλοποίηση του διατακτικού της δικαστικής αποφάσεως, με την οδό της αναγκαστικής εκτελέσεως. Η απάντηση είναι, ότι η δικαστική προστασία τότε μόνο είναι πλήρης και πραγματική, όταν ο κοινός νομοθέτης εξειδικεύοντας τις συνταγματικές ρήτρες προβλέπει με γενικά και αφηρημένα κριτήρια της ενδεχόμενες προσβολές του δικαιώματος και την πρόσφορη μορφή δικαιοδοτικής επεμβάσεως.

Συνταγματικά αναγκαίο είναι ο νόμος να προβλέπει την λήψη προληπτικών ή ασφαλιστικών μέτρων¹². Η συνταγματική - δικονομική αξίωση για την παροχή δικαστικής προστασίας με το άρθρο 20 παρ.1 εμφανίζεται πάντοτε με την ίδια μορφή και το ίδιο περιεχόμενο. Είναι η δημόσια αξίωση για την έκδοση αποφάσεως στην ουσία, η δε επίκληση της ισχύος της αποτελεί το δικονομικό αντικείμενο κάθε δίκης και προσδιορίζεται από τις διαδικαστικές προϋποθέσεις γενικές και ειδικές¹³.

Το Σύνταγμα δεν διασφαλίζει δηλ. τη λήψη ασφαλιστικών μέτρων, αλλά μόνο το δικαίωμα του ιδιώτη να ζητά τη λήψη τους. Εντάσσοντας την προσωρινή προστασία στο άρθρο 20 Συγγραφείς τονίζουν, ότι «διασφαλίζουμε απλώς και μόνο το δικαίωμα του να ζητήσει από το Δικαστήριο τη λήψη αποτελεσματικών προσωρινών μέτρων μέχρι να εκδικασθεί η αγωγή του· τις ουσιαστικές προϋποθέσεις της προσωρινής προστασίας δεν ορίζει, ούτε είναι λογικό να ορίζει, το Σύνταγμα, αλλά καλείται να διαμορφώσει ο κοινός νομοθέτης».

Με άλλα λόγια, όπως και στη διαγνωστική δίκη, το άρθρο 20 παρ.1. Σ. κατοχυρώνει την πρόσβαση στο Δικαστήριο, δηλ. το δικαίωμα του ιδιώτη να υποβάλει αίτημα με περιεχόμενο τη λήψη ασφαλιστικών μέτρων και θεσπίζει την υποχρέωση του Δικαστηρίου, αφού εξετάσει το παραδεκτό του αιτήματος, να εκδώσει σχετική απόφαση.

Για την σχέση όμως του άρθρου 20 παρ.1 Σ. και ενδίκων μέσων υποστηρίζεται από μία μερίδα Επιστημόνων, ότι το άρθρο 20 δεν κατοχυρώνει πολλούς βαθμούς δικαιοδοσίας και, επομένως, δεν εμποδίζει τον νομοθέτη να καταργήσει, αν το κρίνει σκόπιμο, όλα τα ένδικα μέσα σε όλες τις διαφορές ή μόνο σε κάποιες κατηγορίες¹⁴.

Συνεχίζεται...

10. Π. Δαγτόγλου: ΔΔΔ Ι, σελ. 45. Του Ιδίου: Ελλ. Δικ. 1984, σελ. 635. Β. Σκουρή: Η προσωρινή προστασία, σελ. 162. Γ. Οικονομόπουλου: Δ. 1978, σελ. 93. Κ. Κεραμέα: Αστ. Δικ. Δικ., αριθμ. 5, σελ. 20.

11. Και στον χώρο της πολιτικής δίκης η εύρεση της αλήθειας, της ορθής αποφάσεως καίποχύνει ταχύτητα ΕφΑθ 18/71, Δ. 1971 σελ. 357.

12. Άρθρο 73,83 Ν.Δ. 356/74 (ΚΕΔΕ).

13. Κ. Μπέπ: Στον τόμ. Ι. Μιχελάκη, σελ. 248-249. Κ. Σταμάτι: Δ 13, σελ. 660. Β. Σκουρή: Η προσωρινή προστασία, σελ. 64, 157.

14. ΣτΕ 3443/78. Κ. Κεραμέα: Αστ. Δικ. Δικ., 1986 σελ. 452. Δ.Κονδύλη: Το δεδικοσμένο, σελ. 397. Ε. Κρουσιαλάκη: Δ 13, σελ. 624.